

Summary

K.V.Antonova

Humanitarian Disciplines Influence on the Foreign Students Adaptation Process at the Initial Stage of Education in the Medical Universities of Ukraine

In this article the influence of the humanities on the adaptation of international students in the medical university is considered. Based on analysis of the concept of "adaptation" in the broad sense the meaning of "adaptation of foreign students" is outlined. Maladjusted factors of the process of foreign students adaptation, as well as their dependence on the characteristic peculiarities of foreign students at the medical university are singled out. The influence and the contribution of some disciplines of humanitarian block on the adaptation of foreign students in the educational environment of medical university are studied. It is concluded that "the Ukrainian (Russian) language as a foreign language" carries a significant and substantial potential for the adaptation of foreign students in the educational environment of medical university. Direct dependence of the effectiveness of the training of foreign students from the level of adaptation is offered.

Keywords: foreign students, adaptation, humanitarian disciplines, maladjusted factors, „cultural shock”, linguistic barrier.

Дата надходження статті: „28” вересня 2012 р.

УДК 37.034.112.2

Т.О.АРТЕРЧУК,

кандидат педагогічних наук

(м.Рівне)

Моральне виховання майбутнього юриста при вивченні німецької мови

У статті розглянуто можливості виховного впливу на майбутніх фахівців-юристів засобами німецької мови. Автор підкреслює моральний потенціал, що його містить у собі як зміст іншомовного тексту (літературні уривки, прислів'я, крилаті вислови), так і форма проведення заняття (комунікативні вправи, парна і групова робота, рольова гра).

Ключові слова: моральне виховання, іноземна мова, студенти-правники

Постановка проблеми у загальному вигляді... Проблема духовного виховання сьогодні стоїть у нашому суспільстві як ніколи гостро. Причин тому досить багато і одна з них – абсолютна деідеологізація суспільства, ліквідація інституту виховання. Відмова від ідеології минулого призвела до розпаду „зв'язку часів”, нівелювала почуття співпричетності до історії своєї батьківщини. Тиражовані на всю країну засоби масової інформації ведуть руйнівну антидуховну пропаганду, стають причиною зниження критеріїв моральності і нерідко погрожують психологічному здоров'ю людини.

За таких умов усе більшої ваги у завданнях юридичної освіти набуває моральне виховання особистості. Адже високий рівень моральної культури особливо необхідний юристам, оскільки ігнорування ними загальнолюдських цінностей та норм суспільної та релігійної моралі призводить до порушень законності, зловживання владою і службовим становищем, деформації їхньої моральної та правової свідомості. На вивчення майбутніми правниками етичних проблем своєї професії, знання та дотримання ними моральних норм і принципів у процесі виконання службових обов'язків повинні бути спрямовані не лише професійна етика чи юридична деонтологія, але й всі навчальні дисципліни, які вивчаються студентами-правниками. Не є винятком і курс іноземної, зокрема, німецької мови.

Аналіз досліджень і публікацій... Навчальна дисципліна „Іноземна (німецька) мова” в юридичному навчальному закладі має істотну особливість: вона вивчається як засіб спілкування, а тематика й ситуації для мовлення привносяться з побутової, академічної, професійної та багатьох інших сфер життя студента. Можливості виховного процесу через такий предмет, як „Іноземна (німецька) мова” унікальні. В процесі оволодіння іноземною мовою розвиваються як інтелектуальні, мовні, емоційні здібності студентів-правників, так і їхні особистісні якості. Іноземна мова, як ніякий інший навчальний предмет, відкритий для використання змісту з різних областей знань. Питанням морального виховання студентської молоді засобами іноземної мови присвятила своє дисертаційне дослідження А.М.Юзлікаєва [4]. У роботі О.С.Хорошайло [1] досліджено формування у студентів загальнолюдських цінностей під час занять з іноземної мови, російські вчителі-практики, наприклад О.М.Арапова [2], Л.О.Озерова [3] та інші дослідили питання морального виховання учнів на уроках іноземної мови та залучення школярів до

духовних цінностей у процесі морального виховання на уроках іноземної мови. Проте можливості виховного впливу на майбутніх фахівців-правників засобами вивчення іноземної мови в українській та російській науково-педагогічній літературі висвітлене неповно.

Формулювання цілей статті... Тому метою даної статті є розкриття перспектив (прийомів) здійснення морального виховання студентів-правників під час вивчення ними німецької мови.

Виклад основного матеріалу... Моральне виховання в широкому сенсі педагогічної, психологічної науки – це багатогранний процес, який включає в себе формування багатокомпонентних новоутворень, що здійснюють регуляцію моральної поведінки особистості. Сюди відноситься формування моральних вчинків, звичок, почуттів, знань, поглядів, переконань, ідеалів. Моральні знання здатні регулювати діяльність особистості на рівні свідомості. Духовно-моральне виховання особистості – це процес безперервного сходження особистості до вищих цінностей людського буття.

Мова є скарбницею культури народу, в ній відображений весь пізнавальний досвід нації, її морально-етичні, соціокультурні, художньо-естетичні, виховні ідеали. Процес навчання майбутніх юристів німецькій мові містить унікальний педагогічний потенціал для їхнього духовно-морального і естетичного виховання.

У зв'язку з цим викладачу іноземної мови у юридичному вищому навчальному закладі об'єктивно необхідна спрямованість виховання в процесі вивчення іноземної мови на загальнолюдські духовні цінності, кращі національні, місцеві та міжнародні культурні традиції, використання виховно-педагогічного потенціалу німецьких та вітчизняних творів мистецтва, пошук найбільш ефективних засобів підвищення моральної культури студентів, адекватних їх віковим і соціально-психологічним особливостям.

Формування моральних понять – досить складний і тривалий процес. Він вимагає постійних зусиль викладача, систематичної і планомірної роботи з формування почуттів і свідомості вихованців. У процесі вивчення іноземної мови студенти засвоюють моральні норми поведінки через штучно створені проблемні ситуації. У спілкуванні студенти мають можливість, на відміну від інших видів діяльності, максимально проявити свої ціннісні якості, оволодіти нормами поведінки і взаємодії з іншими людьми, придбати індивідуальний моральний досвід, оцінити вчинки і дії оточуючих людей і отримати оцінку своїх вчинків. Опора на гуманістичні традиції народу – неодмінна умова успіху викладача, якщо він ставить перед собою завдання допомогти студентам в оволодінні загальнолюдськими цінностями.

Навчальний предмет „Іноземна мова” як ніякий інший, відкритий для використання змісту з різних областей знань, змісту інших навчальних предметів. У ході вивчення іноземних мов піднімаються й обговорюються проблеми, що дозволяють формувати навички критичного мислення, співвідносити свої погляди з нормами суспільної моралі. На заняттях з іноземної мови викладач має можливість формувати світогляд студента, його характер, оскільки предмет „Іноземна мова”, крім області конкретних лінгвістичних та екстралінгвістичних компетенцій, торкається питань ставлення та поведінки молодої людини в тій чи іншій життєвій ситуації. Серед тем, що обговорюються в ході вивчення іноземних мов, звучать багато насущних проблем. Серед них виділяються такі, як проблеми толерантності, проблеми сучасної сім'ї, проблеми благодійності, проблеми матеріалізму та національної культури, проблеми злиднів і боротьби з ними, а на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням питання норми й моралі, поняття права, його походження й необхідності дотримання, проблеми злочинності серед молоді й шляхи подолання її причин та наслідків, проблеми розвитку в Україні правового суспільства.

Слухаючи і читаючи приказки, прислів'я, знайомлячись з народною музикою, студенти набувають нові знання: про життя, про працю людей, про цінності народу, про потворне й ганебне; про розуміння краси, набувають уявлення про добро і зло; засвоюють мудрість народу та його повагу до людини. Наприклад, сприйняття сенсу прислів'їв служить свого роду характеристикою рівня розумового розвитку молодої людини, а самі прислів'я одночасно сприяють цьому розвитку. Але головне в прислів'ях – турбота про моральне виховання. Мудрі прислів'я допомагають оцінювати свої вчинки і дії інших людей:

Lügen haben kurze Beine. Брехнею далеко не зайдеши

Finden und verhehlen ist so gut wie stehlen. Знайти і приховати – все одно, що вкрасти Gewalt geht vor Recht. Сила закон перемагає.

Gesetze haben weite Maschen. Закони мають широкі лазівки.

Висловлювання великих людей також мають великий виховний потенціал для майбутнього фахівця-юриста. Наприклад: „Wenn man alle Gesetze studieren sollte, so hätte man gar keine Zeit, sie zu übertreten”. Johann Wolfgang von Goethe Якщо вивчити всі закони, не залишиться часу на їх порушення – Й.В. Гете

„Wie unsere Körper ohne Geist, so ist ein Staat ohne Gesetz”. Cicero Держава без закону, немов тіло без духа. – Цицерон

У діалогах, як ні в чому іншому, вводяться і відпрацьовуються основні формули мовного етикету. Очевидно, що виховна цінність діалогу типу:

– Siehst du, jetzt trinkst du schon den fünften Whisky! (Ти п'єш віскі вже вп'яте!)

– Und du das achte Bier! (А ти – восьмий келих пива!)

є нижчою, від мовних моделей співчуття

– Oh, Ihre Hand sieht ja schlimm (О, Ваша рука має кепський вигляд)

– Ja, sie tut auch ganz schön weh. (Так, і вона добряче болить)

– Nehmen Sie das hier. Das hilft gegen die Schmerzen (Візьміть ось це, воно допоможе вгамувати біль) [5, с.26].

Під час вивчення теми „Ділове листування” доцільно використовувати посібник Д.Нібіш „Як писати ділові листи” [6], в якому даються не лише стилістично правильні формули ввічливості, але й пояснюється їхня вага для підтримання доброзичливих, позитивних стосунків з адресатами. Наприклад, викладено такі принципи:

• *Дякуйте за одержаного листа.* Wir freuen uns über Ihr Interesse und unterbreiten Ihnen folgendes Angebot...

• *Не перекладайте вину на своїх співробітників.* Keine Beschuldigungen von Mitarbeitern (Unser Mitarbeiter, Herr X, hat leider ...)

• *Виразжайте свою увагу до листа Вашого дописувача.* Nehmen Sie auf das Schreiben des Kunden Bezug: Es tut uns leid, zu erfahren, dass Sie mit unseren Produkten nicht zufrieden sind.

• *Визнайте помилку і попросіть пробащення.* Erklären Sie den Fehler und entschuldigen Sie sich: Wir mussten feststellen, dass ein Tippfehler / ein Bearbeitungsfehler / ein Missverständnis Ursache des Problems war. / Wir bitten Sie sehr, die Verzögerung / unseren Fehler zu entschuldigen.

Велику роль у духовно-моральному вихованні відіграє література. Через осмислення і аналіз літературних творів відбувається осмислення загальнолюдських цінностей, збереження духовної спадщини народів. На жаль, у викладанні іноземних мов у юридичному вищому навчальному закладі літературний компонент вкрай обмежений.

Цілісність морального виховання студентів-правників досягається, коли основою, джерелом і матеріалом педагогічного процесу є саме складне й суперечливе життя. Моральні цінності формуються в повсякденних стосунках і складнощах життя, в яких молодій людині доводиться розбиратися, робити вибір, приймати рішення і здійснювати вчинки. В результаті зріє моральна свідомість, зміцнюються принципи поведінки й уміння володіти собою. Успіх викладача німецької мови у формуванні загальнолюдських цінностей у студентів-правників залежить від таких важливих чинників, як наявність високих моральних якостей у самого викладача; чітко сформульовані викладачем цілі й завдання виховного характеру, які він ставить на кожному занятті; вдумливий та кваліфікований аналіз навчальних занять з точки зору формування у студентів загальнолюдських цінностей.

Виховне значення на занятті з німецької мови мають не лише зміст, але й форми і прийоми роботи студентів. Наприклад при організації читання за допомогою комунікативних вправ слід залучати студентів до активного обговорення прочитаного, до висловлення власної думки й оцінки питань, порушених у тексті. За допомогою роботи в парах у студентів виховується почуття відповідальності за виконання завдання, вони звикають допомагати один одному, здійснювати контроль над товаришем, що, в свою чергу, розвиває увагу, сприяє розвитку колективізму.

До методів і прийомів, які сприяють моральному вихованню студентів на занятті з іноземної мови, може бути віднесена й групова робота. Саме в групах проходить обговорення тієї чи іншої проблеми, саме у взаємодії з оточуючими дітьми складаються певні точки зору. Таким чином, обговорення проблеми в даному випадку виступає одним із прийомів роботи. Причому, робота не закінчується одним лише обговоренням. Рішення, прийняте в ході обговорення якоїсь проблеми, презентується всій групі студентів, у той час як мала група вибирає краще рішення і обґрунтовує свій вибір.

Наступним ефективним прийомом роботи в згаданому вище напрямку є рольова гра, що також є формою колективної взаємодії. Проте в даному випадку кожен студент вже несе індивідуальну відповідальність за прийняте рішення. У той самий час у рольовій грі зазвичай попередньо обумовлюється траєкторія поведінки учасника гри в певній ситуації. Хоча в деяких випадках обумовлюватися може тільки результат взаємодії, тоді як траєкторія поведінки залишається за вибором самого студента. В ході використання даного прийому роботи також слід ввести етап рефлексії для того, щоб студенти могли проаналізувати доречність, необхідність і ефективність тієї або іншої моделі поведінки. Звичайно, багато в чому рольова поведінка визначається досліджуванним мовним матеріалом, але моральна спрямованість також впливає на

передбачуваний варіант поведінки. Завдання викладача – показати зразки поведінки, обґрунтувавши їх з точки зору розумності та моралі, визначити поведінку дитини в передбачуваній проблемній ситуації і в разі необхідності провести корекцію даної поведінки, але ні в якому разі не у формі повчання та настанови. Краще за все, якщо коригувати модель поведінки буде не викладач, а самі студенти, пропонуючи свої варіанти і обґрунтовуючи свій вибір.

Висновки... Як висновок зазначимо, що навчання німецькій мові надає безмежні виховні можливості за умови використання іноземної мови як засобу для залучення студентів до духовної культури інших народів, пізнання дійсності шляхом іншомовного спілкування, самопізнання й самовираження особистості в процесі спілкування. Вивчення іноземної мови формує відчуття солідарності, дружби, взаєморозуміння між народами, і головне: вивчення іноземної мови цілком може впливати на формування студента-правника як здорової моральної особистості. Під час вивчення іноземної мови здійснюється виховання найважливіших моральних якостей особистості: патріотизму й гуманізму. Повноцінне використання виховного, освітнього і розвивального потенціалу дисципліни „Іноземна (німецька) мова” у юридичному вузі створює міцну основу для формування творчої інтелігентної людини, що практично володіє іноземною мовою. Результатом цього є особистість, яка здатна брати активну участь у соціально-економічному і культурному розвитку суспільства, повноцінно включатися в інтеграційні процеси, що відбуваються в сучасному світі.

Список використаних джерел і літератури:

1. Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки) / [електронний ресурс]. – Бердянськ : БДПУ, 2010. – № 4. – 336 с. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpbdpu/Ped/2010_4/Hor.pdf.
2. Арапова Е. М. Нравственное воспитание на уроках иностранного языка / Е. М. Арапова // Фестиваль педагогических идей „Открытый урок”. – М., 2009 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://festival.1september.ru/articles/415447/>.
3. Озерова Л. А. Духовно-нравственное воспитание на уроках английского языка / Л. А. Озерова // Учеб.-метод. портал. – 2012 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.uchmet.ru/articles/141863/>.
4. Юзликаева А. М. Нравственное воспитание студенческой молодежи средствами иностранного языка : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук / А. М. Юзликаева. Ташкент, 1991. – 21 с.
5. Bovermann M. Schritte 2 Deutsch als Fremdsprache / Bovermann M., Penning-Hiemstra S. – Würzburg Huber Verlag, 2003. – 148 s.
6. Niebisch Daniela BRIEFE SCHREIBEN IM BERUF Beispiele, Regeln, Tipps. – Planegg : Spotlight Verlag GmbH. – 2007. – 24 S.

Анотація

Т.О.Артерчук

Нравственное воспитание будущего юриста при изучении немецкого языка

В статье рассмотрены возможности воспитательного воздействия на будущих специалистов-юристов средствами немецкого языка. Автор подчеркивает нравственный потенциал, который включает в себя как содержание иноязычного текста (литературные отрывки, пословицы, крылатые выражения), так и форма проведения занятия (коммуникативные упражнения, парная и групповая работа, ролевая игра).

Ключевые слова: нравственное воспитание, иностранный язык, студенты-юристы

Summary

Т.О.Arterchuk

Moral Education of Future Lawyers while Studying German Language

The article deals with the possibilities of educational influence on future legal professionals by means of German language. The author emphasizes the moral potential which includes the content of foreign language training (literary extracts, proverbs, phrases) as well as the form of the lesson (communicative exercises, pair and group work, role-playing games).

Key words: moral education, foreign language, law students.

Дата надходження статті: „24” вересня 2012 р.